

SYBCom Sem-3

માલ અને સેવા કર (GST)

1 : GSTનો પરિચય અને ખ્યાલ

1. GSTનો અર્થ

GSTનું સંપૂર્ણ નામ **Goods and Services Tax** (માલ અને સેવા કર) છે.

GST એ માલ અને સેવાઓના પુરવઠા પર લાગતો પરોક્ષ કર છે. ભારતમાં GSTનો અમલ 1 જુલાઈ, 2017થી કરવામાં આવ્યો.

2. GSTની જરૂર શા માટે પડી?

GST લાગુ કરતાં પહેલાં ભારતમાં કેન્દ્ર અને રાજ્ય સરકાર દ્વારા વિવિધ પ્રકારના પરોક્ષ કર વસૂલવામાં આવતા હતા.

ઉદાહરણ:

- Excise Duty
- Service Tax
- VAT
- Central Sales Tax
- Entry Tax
- Luxury Tax વગેરે.

આ વિવિધ કરને કારણે કરપ્રણાલી જટિલ હતી. GST દ્વારા ઘણા પરોક્ષ કરને એકીકૃત કરીને વધુ વ્યવસ્થિત કરપ્રણાલી બનાવવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો.

3. GSTની સરળ વ્યાખ્યા

“માલ અને સેવાઓના પુરવઠા પર લાગતો પરોક્ષ કર એટલે **GST**.”

4. GSTની મુખ્ય વિશેષતાઓ

1. GST એક પરોક્ષ કર છે.
2. GST માલ અને સેવાઓ બંને પર લાગુ પડે છે.
3. તે **Destination Based Tax** છે.
4. GSTમાં ****Input Tax Credit (ITC)****ની વ્યવસ્થા છે.
5. GSTમાં CGST, SGST અને IGST જેવી કરવ્યવસ્થા છે.
6. GSTની મોટાભાગની પ્રક્રિયા ઓનલાઈન કરવામાં આવે છે.

7. GST દ્વારા કરની પારદર્શિતા વધારવાનો હેતુ છે.

2 : GSTના કાયદાઓ અને મુખ્ય લાક્ષણિકતાઓ

ભારતમાં GSTની વ્યવસ્થા મુખ્યત્વે નીચેના કાયદાઓ પર આધારિત છે:

1. CGST Act, 2017

Central Goods and Services Tax Act.

એક જ રાજ્યની અંદર માલ અથવા સેવાનો પુરવઠો થાય ત્યારે કેન્દ્ર સરકારનો હિસ્સો CGST તરીકે વસૂલવામાં આવે છે.

2. SGST Act, 2017

State Goods and Services Tax Act.

એક જ રાજ્યની અંદર થયેલા પુરવઠા પર રાજ્ય સરકારનો હિસ્સો SGST તરીકે વસૂલવામાં આવે છે.

3. IGST Act, 2017

Integrated Goods and Services Tax Act.

એક રાજ્યમાંથી બીજા રાજ્યમાં માલ અથવા સેવાનો પુરવઠો થાય ત્યારે IGST લાગુ પડે છે.

ઉદાહરણ

ગુજરાતમાં વેપારી Aએ ગુજરાતમાં જ ગ્રાહક Bને માલ વેચ્યો.

તો સામાન્ય રીતે:

CGST + SGST

પરંતુ ગુજરાતના વેપારીએ મહારાષ્ટ્રના ગ્રાહકને માલ વેચ્યો હોય તો:

IGST

3 : GSTના ફાયદા અને પડકારો

GSTના ફાયદા

1. કરપ્રણાલી સરળ બનાવવી

વિવિધ પરીક્ષ કરને એક વ્યવસ્થામાં લાવવામાં મદદ મળી.

2. Cascading Effect ઘટાડવો

Tax on Tax એટલે એક કર ઉપર બીજા કરની અસર.

GSTમાં ITCની વ્યવસ્થાને કારણે આવી અસર ઘટાડવામાં મદદ મળે છે.

3. સમગ્ર દેશમાં એકસમાન કર માળખું

રાજ્ય પ્રમાણે અલગ-અલગ પરોક્ષ કરની જગ્યાએ GSTથી કરવ્યવસ્થામાં વધુ એકરૂપતા આવી.

4. પારદર્શિતા

GSTની ઓનલાઈન વ્યવસ્થાને કારણે વ્યવહારો અને કર ચુકવણીમાં પારદર્શિતા વધારવાનો હેતુ સિદ્ધ થાય છે.

5. વેપાર માટે સરળતા

Inter-State વેપારમાં IGSTની વ્યવસ્થા હોવાથી કરની પ્રક્રિયા વધુ વ્યવસ્થિત બને છે.

GSTના પડકારો

1. નવી કરપ્રણાલી સમજવામાં શરૂઆતમાં મુશ્કેલી.
2. નાના વેપારીઓ માટે Complianceનું ભારણ.
3. ઓનલાઈન સિસ્ટમનું જ્ઞાન જરૂરી.
4. રિટર્ન ફાઇલ કરવાની પ્રક્રિયા અંગે મુશ્કેલી.
5. નિયમો અને પ્રક્રિયામાં થતા ફેરફારોને અનુસરવાની જરૂરિયાત.

4 : Input Tax અને Input Tax Credit

Input Tax એટલે શું?

વ્યવસાય માટે માલ અથવા સેવા ખરીદતી વખતે ચૂકવવામાં આવેલ GST એટલે **Input Tax**.

ઉદાહરણ

વેપારીએ ₹1,00,000નો માલ ખરીદ્યો અને તેના પર ₹18,000 GST ચૂકવ્યો.

તો:

Input Tax = ₹18,000

Input Tax Credit (ITC)

વ્યવસાય માટે ખરીદેલા માલ અથવા સેવાઓ પર ચૂકવેલા Input Taxની ક્રેડિટ Output Tax સામે મેળવવાની સુવિધાને **Input Tax Credit** કહે છે.

ઉદાહરણ

વિગતો	રકમ
ખરીદી પર ચૂકવેલ GST	₹5,000
વેચાણ પર વસૂલવાપાત્ર GST	₹8,000
Less: ITC	₹5,000
ચૂકવવાનો GST	₹3,000

અથવા,

Net GST Payable = Output Tax – Eligible ITC

= ₹8,000 – ₹5,000

= ₹3,000

5 : મહત્વની GST વ્યાખ્યાઓ

1. માલ (Goods)

સામાન્ય રીતે પૈસા અને સિક્કોરિટીઝ સિવાયની ચલ મિલકતને માલ તરીકે ગણવામાં આવે છે.

ઉદાહરણ:

- કપડાં
- મોબાઇલ
- ફર્નિચર
- મશીનરી
- પુસ્તકો

2. સેવાઓ (Services)

માલ, પૈસા અને સિક્યોરિટીઝ સિવાયની કોઈપણ વસ્તુ જે સેવા સ્વરૂપે પૂરી પાડવામાં આવે તેને સેવા તરીકે સમજવામાં આવે છે.

ઉદાહરણ:

- શિક્ષણ સેવા
 - બેંકિંગ સેવા
 - કન્સલ્ટન્સી
 - પરિવહન સેવા
-

3. વ્યક્તિ (Person)

GSTમાં વ્યક્તિમાં વ્યક્તિગત વ્યક્તિ ઉપરાંત કેટલીક સંસ્થાઓ અને વ્યવસાયિક એકમોનો પણ સમાવેશ થાય છે.

ઉદાહરણ:

- વ્યક્તિ
 - ફર્મ
 - કંપની
 - LLP
 - HUF
 - સહકારી મંડળી વગેરે.
-

4. Aggregate Turnover

Aggregate Turnover એટલે નિર્ધારિત રીતે ગણવામાં આવતી કુલ ટર્નઓવર, જેમાં વિવિધ પ્રકારના taxable supplies, exempt supplies, exports અને inter-State suppliesનો સમાવેશ થઈ શકે છે, પરંતુ GST અને કેટલીક નિર્ધારિત બાબતોનો સમાવેશ થતો નથી.

નોંધ: પરીક્ષામાં કાયદાકીય વ્યાખ્યા લખતી વખતે “GST Act મુજબ” ચોક્કસ શબ્દોનો ઉપયોગ કરવો.

5. Taxable Person

જે વ્યક્તિ GST હેઠળ રજિસ્ટર્ડ હોય અથવા GST હેઠળ રજિસ્ટ્રેશન માટે જવાબદાર હોય તેને **Taxable Person** તરીકે ઓળખવામાં આવે છે.

6. Business

GSTમાં Businessનો અર્થ માત્ર નફો કમાવવાનો વ્યવસાય પૂરતો મર્યાદિત નથી. તેમાં વેપાર, વાણિજ્ય, ઉત્પાદન, વ્યવસાય વગેરે સંબંધિત વિવિધ પ્રવૃત્તિઓનો સમાવેશ થઈ શકે છે.

7. Place of Business

જ્યાંથી વ્યક્તિ પોતાનો વ્યવસાય ચલાવે છે અથવા વ્યવસાય સંબંધિત પ્રવૃત્તિ કરે છે તે સ્થળને **Place of Business** કહેવામાં આવે છે.

6 : Supply

GSTની વ્યવસ્થામાં **Supply** ખૂબ જ મહત્વપૂર્ણ ખ્યાલ છે.

સામાન્ય રીતે માલ અથવા સેવાઓનું વેચાણ, ટ્રાન્સફર, વિનિમય, લીઝ, ભાડું વગેરે જેવી પ્રવૃત્તિઓ Supplyના ક્ષેત્રમાં આવી શકે છે, જો કાયદાની શરતો પૂર્ણ થતી હોય.

ઉદાહરણ

Aએ Bને ₹50,000નો માલ વેચ્યો.

અહીં:

A → Supplier

B → Recipient

માલનું વેચાણ → **Supply**

Composite Supply

જ્યારે બે કે તેથી વધુ માલ અથવા સેવાઓ સામાન્ય રીતે એકબીજા સાથે જોડાયેલા હોય અને વ્યવસાયની સામાન્ય પ્રક્રિયામાં એકસાથે પૂરા પાડવામાં આવે, ત્યારે તે Composite Supply બની શકે છે.

ઉદાહરણ

માલનું વેચાણ + માલનું વીમા સાથે પરિવહન.

આવા કિસ્સામાં મુખ્ય પુરવઠાને **Principal Supply** તરીકે ઓળખવામાં આવે છે.

Mixed Supply

જ્યારે બે અથવા વધુ અલગ માલ અથવા સેવાઓ એક જ કિંમતમાં સાથે આપવામાં આવે પરંતુ તે સ્વાભાવિક રીતે એકબીજા સાથે જોડાયેલા ન હોય, ત્યારે તેને **Mixed Supply** કહેવામાં આવે છે, જો કાયદાની શરતો પૂર્ણ થતી હોય.

ઉદાહરણ

એક પેકેજમાં:

- ચોકલેટ
- બિસ્કિટ
- જ્યુસ
- કેક

એક જ કિંમતમાં વેચવામાં આવે.

Taxable Supply

જે Supply GST હેઠળ કરપાત્ર હોય તેને **Taxable Supply** કહેવામાં આવે છે.

Exempt Supply

જે Supplyને GST હેઠળ કરમાંથી મુક્તિ આપવામાં આવી હોય તેને **Exempt Supply** કહેવામાં આવે છે.

Non-Taxable Supply

જે માલ અથવા સેવા GST હેઠળ કરપાત્ર ન હોય તેને **Non-Taxable Supply** કહેવામાં આવે છે.

7 : Output Tax

વ્યવસાય દ્વારા કરવામાં આવેલા કરપાત્ર પુરવઠા પર ગ્રાહક પાસેથી વસૂલવાપાત્ર GSTને **Output Tax** કહેવામાં આવે છે.

ઉદાહરણ

વેચાણ = ₹1,00,000

GST @ 18% = ₹18,000

અહીં:

Output Tax = ₹18,000

8 : Reverse Charge Mechanism

સામાન્ય રીતે GST ચૂકવવાની જવાબદારી supplierની હોય છે.

પરંતુ કેટલીક નિર્ધારિત પરિસ્થિતિમાં GST ચૂકવવાની જવાબદારી **recipient** પર આવે છે. તેને **Reverse Charge Mechanism (RCM)** કહેવામાં આવે છે.

સરળ રીતે:

Normal Charge: Supplier → GST ચૂકવે

Reverse Charge: Recipient → GST ચૂકવે

9 : Works Contract

બાંધકામ, સ્થાપન, મરામત, સુધારણા વગેરે સંબંધિત કેટલીક કામગીરી જેમાં માલ અને સેવાના ઘટકોનો સમાવેશ થાય તેને GST હેઠળ **Works Contract** તરીકે ગણવામાં આવે છે, ખાસ કરીને immovable property સંબંધિત કાયદાકીય વ્યાખ્યા મુજબ.

ઉદાહરણ

કંપની દ્વારા બિલ્ડિંગના બાંધકામનું કોન્ટ્રાક્ટ આપવું.

10 : Composition Levy

Composition Scheme નાના કરદાતાઓ માટેની સરળ કરવ્યવસ્થા છે.

મુખ્ય હેતુ

- Compliance સરળ બનાવવું
- હિસાબી પ્રક્રિયા સરળ બનાવવી
- નાના વેપારીઓને સરળ કરપદ્ધતિ ઉપલબ્ધ કરાવવી

મહત્વપૂર્ણ મુદ્દો

Composition Scheme હેઠળ આવનાર વ્યક્તિ માટે GSTની સામાન્ય વ્યવસ્થાથી અલગ નિયમો લાગુ પડે છે. તેથી પરીક્ષામાં પાત્રતા, દર, શરતો અને **ITC** અંગેની જોગવાઈઓ અલગથી યાદ રાખવી.

11 : GST Registration

GST હેઠળ પાત્ર વ્યક્તિએ કાયદા મુજબ Registration કરાવવું પડે છે.

Registration થયા પછી કરદાતાને **GSTIN (GST Identification Number)** મળે છે.

GST Registrationના સામાન્ય પગલાં

1. GST Portal પર અરજી.
 2. જરૂરી વિગતો ભરવી.
 3. PAN તથા અન્ય વિગતો આપવી.
 4. જરૂરી દસ્તાવેજો રજૂ કરવા.
 5. Verification.
 6. Registration મંજૂર થયા પછી GSTIN મેળવવો.
-

12 : GST Council

GST Council ભારતની GST વ્યવસ્થામાં મહત્વપૂર્ણ બંધારણીય સંસ્થા છે.

તે GST સંબંધિત બાબતો અંગે કેન્દ્ર અને રાજ્યો વચ્ચે સંકલન માટે મહત્વપૂર્ણ ભૂમિકા ભજવે છે.

GST Councilના મુખ્ય કાર્યો

- GSTના દરો અંગે ભલામણ.
 - GSTમાંથી છૂટછાટ અંગે ભલામણ.
 - GST સંબંધિત મહત્વના નીતિગત મુદ્દાઓ અંગે ભલામણ.
 - કેન્દ્ર અને રાજ્યો વચ્ચે સંકલન.
-

13 : GST હેઠળ કરમુક્તિ

સરકાર દ્વારા નિર્ધારિત કેટલીક વસ્તુઓ અને સેવાઓને GSTમાંથી સંપૂર્ણ અથવા નિર્ધારિત શરતો હેઠળ મુક્તિ આપવામાં આવે છે.

હેતુ

- આવશ્યક વસ્તુઓ/સેવાઓ પર કરનો બોજ ઘટાડવો.
- સામાજિક હિતને પ્રોત્સાહન આપવું.
- ચોક્કસ ક્ષેત્રોને રાહત આપવી.

નોંધ: કઈ વસ્તુ/સેવા exempt છે તે સમયાંતરે સૂચનાઓ દ્વારા બદલાઈ શકે છે.

14 : GSTના દર

GST હેઠળ અલગ-અલગ માલ અને સેવાઓ માટે અલગ કર દર નક્કી કરવામાં આવ્યા છે.

વિદ્યાર્થીએ પોતાના **SYBCom Sem-3**ના સિલેબસ/યુનિવર્સિટી દ્વારા નિર્ધારિત દરો મુજબ જ પરીક્ષામાં દર લખવા.

★ પરીક્ષા માટે ખૂબ જ મહત્વના પ્રશ્નો

લાંબા પ્રશ્નો

1. GSTનો અર્થ સમજાવી તેની મુખ્ય લાક્ષણિકતાઓ સમજાવો.
2. GSTના ફાયદા અને પડકારો સમજાવો.
3. Input Tax Credit સમજાવો અને ઉદાહરણ આપો.
4. Supplyનો અર્થ સમજાવી Composite Supply અને Mixed Supply વચ્ચે તફાવત આપો.
5. GST હેઠળ Goods અને Servicesનો અર્થ સમજાવો.
6. Reverse Charge Mechanism સમજાવો.
7. Composition Levy સમજાવો.
8. GST Registrationની પ્રક્રિયા સમજાવો.
9. GST Councilની રચના અને કાર્યો સમજાવો.
10. GST હેઠળ કરમુક્તિ સમજાવો.